

نساجی سنتی:

بافت، پارچه، طرح، رنگ

ألف:

نسرین سادات قدمگاهی

زمستان ۱۳۹۸

شناسنامه

سرشناسه	: قدمگاهی، نسرين سادات، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پديدآور	: نساجی سستی: بافت، پارچه، طرح، رنگ/ نسرين سادات قدمگاهی
مشخصات ظاهري	: وزيري، ۷۸ ص.
مشخصات نشر	: رشت: راهبرد شمال، ۱۳۹۸.
شابک	: ۳۰۰۰۰۰ ريال: 978-622-7051-02-5
وضعيت فهرست‌نویسی	: فیا
موضوع	: نساجی -- ايران
موضوع	: Textile industry -- Iran
موضوع	: نساجی -- ايران -- تاريخ
موضوع	: Textile industry -- Iran -- history
رده‌بندی کنگره	: S14
رده‌بندی ديویی	: ۶۷۰.۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۰۱۲۶۲۸

نام کتاب	: نساجی سستی: بافت، پارچه، طرح، رنگ
تأليف	: نسرين سادات قدمگاهی
سال و نوبت چاپ	: چاپ اول- ۱۳۹۸
ویراستار	: مهندس محمد شاه‌محمدی
قيمت	: ۳۰۰۰۰۰ ريال
شمارگان	: ۱۰۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۵۱-۰۲-۵

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مرکز نشر و پخش: رشت، کمربندی شهید بهشتی، خیابان شهید نظری، کوچه دهم، پلاک ۳۰۵/۱

تلفکس: ۳۳۴۴۲۶۱ همراه: ۰۹۱۱۷۶۰۵۶۲۷

E-mail: Ketab@majournal.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
فصل اول: آشنایی با دستگاه.....	۱۳
۱- مشخصات دستگاه بافندگی سنتی.....	۱۴
۲- چله کشی.....	۲۰
۱-۲- روش چله کشی (به روش چرخشی).....	۲۰
۲-۲- روش محاسبه.....	۲۱
۳- مراحل نصب دستگاه.....	۲۲
۴- آموزش بافت رتبه / اف ساده.....	۲۴
۵- آماده سازی مک.....	۲۵
۶- بافت چهارخانه.....	۲۶
۷- بافت حاشیه (خامه ساده).....	۲۸
۹- مدل بافت خامه برجسته.....	۳۱
۱۰- مدل بافت حاشیه ضریح دار.....	۳۲
۱۱- مدل بافت پروانه.....	۳۴
۱۲- مدل بافت گل.....	۳۶
۱۳- بافت خامه دوپل.....	۳۸
۱۴- بافت توری (خامه توری).....	۳۹
۱۵- مدل بافت لوزی افقی.....	۴۰
۱۶- مدل بافت لوز عمودی.....	۴۲
۱۷- مدل بافت خامه گندمی.....	۴۴
۱۸- چگونگی استفاده از گل انداز (ورد اضافه در دستگاه دو وردی).....	۴۵
۱۹- پیوند زدن (پیوند چله به دستگاه).....	۴۶
۲۰- تیغ کشی و نخ کشی گله ها.....	۴۸

- ۲۱- وصل گز بند در چله کشی ۵۰
- ۲۲- عیب یابی ها در دستگاه ۵۱
- ۲۳- جدول سائزهای حوله و چادرشب ۵۴
- ۲۴- اصطلاحات و کاربرد اعداد در چادرشب بافی ۵۵
- ۵۶ فصل دوم: آشنایی با چادرشب بافی
- ۱- چادرشب بافی چیست؟ ۵۷
- ۲- تاریخچه چادرشب بافی در ایران ۵۸
- ۳- آوازه سائز چادرشب در استان های مختلف ۵۸
- ۴- اسامی نقش ها در چادرشب بافی ۶۰
- ۵- نام های چادرشب بافی و رنگ های مختلف محلی ۶۳
- ۶- مواد اولیه در بافت چادرشب ۶۵
- ۷- ابزار ریسندگی در چادرشب بافی ۶۵
- ۸- رنگرزی سنتی چیست؟ ۶۶
- ۹- ابزار رنگ ریزی سنتی ۷۴
- ۱۰- معایب و محاسن الیاف طبیعی ۷۴
- ۱۱- راه شناخت الیاف طبیعی ۷۶
- ۱۲- چرا الیاف طبیعی برای پوشاک مهم است؟ ۷۷

پیشگفتار

نساجی سنتی (دستبافی)، فراورده‌هایی است که با کمک دستگاه‌های ساده‌ی بافندگی از نوع دو وَردی، چهار وَردی، هشت وَردی و... تا ژاکارد دستی، تولید می‌شود. زری، مخمل، ترمه، دارایی، جاجیم و نظایر آن و نیز سایر پارچه‌های دستباف پنبه‌ای، پشمی و ابریشمی که در مناطق شهری، روستایی و عشایری کشور تولید می‌شود، در زمره‌ی نساجی سنتی ایران قرار دارد.

نساجی سنتی یکی از قدیمی‌ترین هنرها و حِرَف سنتی ایران محسوب می‌شود و مروری بر پیشینه‌ی تولید محصولات دستباف، صحت این ادعا را به اثبات می‌رساند.

«هِرَدُوت» مورخ معروف یونانی، از نساجی ایران در ادوار قبل از میلاد تعریف کرده و «فردوسی» شاعر بلندمرتبه از «جمشید» استخوان‌بخت دستگاه بافندگی یاد می‌کند. اگرچه بر اساس مستندات تاریخی مردم ساکن فلات ایران پیش از آشنایی با ریسندگی و بافندگی، لباس خود را از پوست حیوانات تهیه می‌کردند، ولی با توجه به روی مجسمه‌هایی که از روزگاران پیش به‌جای مانده چنین استنباط می‌شود که از حدود ۴۲۰۰ سال ق.م. دیگر مردم فلات ایران از پوست حیوانات به‌طور طبیعی استفاده نمی‌کردند، بلکه از پشم، پارچه‌هایی می‌بافتند و آن‌ها را لنگ‌وار و بدون تصرف و برش، بسیار ساده به دور کمر خود می‌پیچیدند.

از جمله‌ی این آثار مجسمه‌ی کوچک انسانی است از استخوان که به‌جای دسته‌ی چاقو به کار می‌رفته و متعلق به ۴۲۰۰ سال ق.م است. لباس این مجسمه که در حفاری‌های کاشان به‌دست آمده منحصر به لنگی است که به کمر خود بسته است. نخستین نشانه‌ای که از وجود

پارچه‌ی منسوج در ایران موجود است، متعلق به ۴۰۰۰ سال ق.م. است که طی حفاریات انجام شده در شوش به دست آمده و برای همین با اطمینان کامل می‌توان گفت در ۴۰۰۰ تا ۳۵۰۰ سال ق.م. بافتدگی در شوش رایج بوده و بر روی تیغه‌هایی از مس که هم‌اینک در موزه‌های «لوور» پاریس و «بوفالو» نیویورک موجود است و جزء اشیاء به دست آمده از منطقه‌ی شوش است آثاری از پارچه‌ای (احتمالاً کتانی) که تیغه‌ها لابه‌لای آن پیچیده شده بود دیده می‌شود. ضمن آنکه بر اساس نوشته‌های مورخان و محققان، رنگ ارغوانی از رنگ‌های بسیار مورد علاقه‌ی ماده به خصوص در پارچه‌های دستباف بوده است.

نساجی ایرانی در دوره‌ی هخامنشی به بژه در خصوص بافت پارچه‌های پشمی نرم و لطیف مشهور بوده و از کتاب «استر» در «تورت» چنین برمی‌آید که قصرهای پادشاهان هخامنشی با پرده‌های زیبا و رنگارنگ مزین بوده است و از پارچه‌های کتان و نیز پارچه‌های ارغوانی رنگ به علاوه پارچه‌های رنگارنگ دیگر به عنوان البسه‌ی پادشاهان آن دوران نام برده شده است. همچنین از بررسی لباس سربازان جاویدان که در شوش مشاهده می‌شود، متوجه طرح‌ها و نقوش مفصل آن‌ها می‌شویم.

در دوره‌ی هخامنشی همچنین از پارچه‌ی زری نام برده شده و گفته شده است که زری‌های ایران که هم برای جامه و هم برای سراپرده به کار می‌رفته، مشهور آفاق بوده است. ضمناً از رنگ آبی ایرانی که بسیار مورد علاقه‌ی هخامنشیان بوده نیز در تولید پارچه استفاده می‌شده است. از منسوجات اشکانی نیز اگرچه چیزی در ایران کشف نشده، ولی بعضی تکه‌های پارچه‌ی ابریشمی از زمان اشکانی در سوریه به دست آمده است. ضمن آنکه در ناحیه‌ی لولان

واقع در متھالیه شرقی ایران نیز چندتکه ملیله‌دوزی و قلاب‌دوزی پیدا شده است که منسوب به دوره‌ی اشکانی است.

بنا به گفته‌ی اکثریت قریب به اتفاق محققان و پژوهشگران هنر و صنایع ایران به‌ویژه نساجی و پارچه‌بافی در دوره‌ی ساسانی ترقی شایانی نموده است. هیونن تسیانگ، سیاح مشهور چینی که در آغاز قرن هفتم میلادی اوضاع ممالک آسیا را شرح داده است، ضمن اشاره به محصولات صنعتی ایران متذکر شده است که صنعتگران این ملک پارچه‌های ابریشمی و پشمی و چیزهای دیگر می‌بافتند. آرتور استن سن محقق معروف نیز اظهار عقیده کرده که مسلماً صنعت پارچه‌بافی یکی از صنایع مهم ایرانیان بوده است. تکه‌های زیادی از پارچه‌های دوره‌ی ساسانی را که گل‌های زیبا و صورت - پران‌ات عجیب در آن‌ها بافته شده، چه از راه تجارت در قرون وسطا و چه در زمان جنگ‌های مسلحانه اروپا برده‌اند و آن‌ها را لفافه‌ی اشیاء متبرکک کلیساها قرار داده‌اند که تا امروز باقی مانده است. همچنین گفته شده است که پارچه‌های ایرانی در زمان ساسانیان به قدری زیبا و نفیس بود که حتی پیران امپراتوری روم از آن درست می‌شد و پارچه‌های ابریشمی چین را نیز به شدت تحت تأثیر خود قرار داد.

نساجی و پارچه‌بافی ایران در صدر اسلام، پس از مدت کوتاهی وقف و سکون کرد که ناشی از تغییرات و تحولات عمیقی در جامعه بود، مجدداً رونق یافت. بهترین دلیل بر رونق صنعت بافندگی و پیشرفت آن در صدر اسلام کشور ایران این است که برخی از شهرهای ایران، گزیت و مالیات خود را از پارچه‌ها و منسوجات قیمتی می‌پرداخته‌اند و نویسندگان بزرگی چون یعقوبی، ابن فقیه، ابن رسته، مسعودی، استخری، ابن حوقل، مقدسی و یاقوت حموی در

آثار و نوشته‌های خود در خصوص صنعت نساجی و بافندگی شهرستان‌های ایران به‌ویژه شوشتر و دیبای آن مفصلاً قلم‌فرسایی کرده‌اند. در فاصله‌ی قرن دوم تا چهارم ه.ق، بافندگی و نساجی ایران رشد و گسترش بیشتری یافت و هم‌اینک در «موزه‌ی صنایع اسلامی» قاهره قطعاتی از پارچه‌های مربوط به دوره‌ی یادشده نگهداری می‌شود که محل بافت آن‌ها نیشابور و مرو بوده است. همچنین یک قطعه کتان که در «موزه‌ی متروپولیتن» در نیویورک موجود است، از بافته‌های نساجان نیشابوری در سال ۲۶۶ ه.ق. است. «دوره‌ی آل‌بویه» (۲۵۰ تا ۴۲۰ ه.ق.) به سبب پیشرفت‌های که در امور فرهنگی حاصل شده، ممتاز است. بافته‌های ابریشمی دوره‌ی مذکور که اغلب تاریخ سریعی روی آن‌ها منقوش است، دارای طرح‌هایی است که نه تنها ادامه‌ی همان نقوش ساسانی خصوصاً در تصویر جانوران است، بلکه بعضی اشکال استادانه هم به آن‌ها افزوده شده است.

ضمن قدردانی و سپاسگزاری از بزرگوارانی که با اظہار نظر و انتقاد سازنده‌شان به روشن شدن بسیاری از نکات کمک کرده و زمینه مساعدی برای چاپ این کتاب فراهم کردند؛ امید است انتشار این کتاب گامی هرچند کوچک در جهت رشد و ارتقای دانش اندنگان آن برداشته باشد. از خوانندگان محترم خواهشمند است پیشنهادها و انتقادات خود را به آدرس ایمیل nasrin.ghadamgah@gmail.com ارسال تا در چاپ‌های بعدی مورد استفاده قرار گیرد.

نسرین قدمگاهی

شماره تماس ۰۹۳۰۵۶۹۸۶۸۸، صفحه اینستاگرام @ti_h_∞

زمستان ۱۳۹۸